

GUETO (A FILM UNFINISHED)

Proposta didàctica de Ramon Breu

SINOPSI-COMENTARI

Després de la Segona Guerra Mundial, una misteriosa pel·lícula d'uns seixanta minuts etiquetada amb la paraula *Ghetto* apareix en un arxiu de l'Alemanya de l'Est. Filmada pels nazis a Varsòvia el maig de 1942, la cinta va ser utilitzada ràpidament per molts historiadors com a veritable testimoni de la vida als guetos jueus. Més de quaranta anys després, es descobreix una altra cinta que inclou preses repetides de la primera pel·lícula i en què apareix un operador de càmera preparant la posada en escena de cada acció. La cineasta israeliana Yael Hersonski va recuperar aquest material i va demostrar l'engany cinematogràfic amagat darrere unes imatges enregistrades amb una sola finalitat: la propaganda nazi.

Servint-se d'un laboriós i cinematogràfic tractament visual i sonor, Yael Hersonski recull quatre anys de recerca exhaustiva i rigorosa en un únic relat cronològic narrat per múltiples veus. Combinant imatges de les dues bobines recuperades amb les declaracions d'un dels càmeres alemanys, els informes de les SS relatius al nombre d'execucions comeses cada setmana, les notes del diari personal del president del consell jueu del gueto de Varsòvia i el testimoni de cinc supervivents que visionen el material enregistrat, Hersonski revela fins a quin punt les escenes van ser dirigides, a la vegada que reconstrueix un dels episodis més sagnants de la història contemporània.

Amb la finalitat de despertar en el poble alemany el sentiment que els jueus eren una raça repulsiva i que es mereixien realment allò que els estava passant, el negatiu recuperat mostra *l'avarícia* i *insolidaritat* dels jueus

contrastant escenes de dinars fastuosos i espectacles amb imatges de patis interiors plens de matèria fecal abocada per les finestres dels pisos; ensenyant seqüències protagonitzades per dones ben alimentades que es miren amb superioritat altres dones vestides amb parracs, o cadàvers abandonats al mig del carrer ignorats pels vianants.

Però més enllà del diari de rodatge d'una pel·lícula de propaganda nazi o de la reconstrucció d'un capítol dramàtic de la història del segle XX, la cineasta Yael Hersonski traça una reflexió personal al voltant de la naturalesa testimonial dels arxius, especialment en el moment en què aquests constitueixen una documentació sistemàtica de l'horror. Per què donem un valor de veritat absoluta a les imatges d'arxiu? Com interpretem les imatges de la mort? Són algunes qüestions que planteja el film. *Gueto, la pel·lícula perduda de la propaganda nazi* és una aportació històrica única que documenta un dels horrors més grans dels nostres temps i evidencia l'esforç dels seus perpetradors, hàbil coneixedors del poder de la imatge en moviment.

FITXA DE LA PEL·LÍCULA

Títol: *Gueto (A Film Unfinished) (Shtikat Haarchion)*

Direcció i guió: Yael Hersonski

Producció: Noemi Schory i Itai Ken-Tor per a Belfims LTD

Fotografia: Itai Ne'eman

Muntatge: Joëlle Alexis

Música: Yishai Adar

Durada: 89 minuts

Israel, Alemanya, 2010

Versió original en anglès, hebreu, polonès, alemany i jiddisch, subtitulada en català i castellà.

<http://www.eldocumentaldelmes.com/ca/documentals/192-gueto.html>

PANTALLA D'ACTIVITATS

1. Escriviu la sinopsi d'aquest documental.
2. Què era un gueto? Els jueus vivien habitualment amuntegats de la manera que mostra el film? Per què els jueus no podien sortir del gueto de Varsòvia?
3. Les imatges corresponen a la Varsòvia ocupada pels nazis al maig de 1942. Quina era la situació, en aquells moments, a la Segona Guerra Mundial?
4. Quin creieu que era l'objectiu dels nazis al filmar les imatges que se'ns mostren?
5. Per què apareixen imatges d'un mercat perfectament assortit de mercaderies? Què en penseu de les imatges sobre cases luxoses? I de les imatges en que en un restaurant diversos comensals dinen copiosament?

6. Crida l'atenció diferents escenes on es veuen les persones estirades al carrer agonitzants o mortes, davant la indiferència dels vianants. A què respon aquesta insistència? Esteu d'acord en l'afirmació: *Quan la gent pateix es torna apàtica*. En quin moment de la film es pronuncia?
7. Què buscaven els responsables del documental al filmar un bany ritual jueu o una circumcisió?
8. Una altra dels moments impactants del film és la posada en escena d'un enterrament jueu de luxe. Comenteu les paraules d'una testimoni que al veure la seqüència diu: *Però si els jueus no enterraven els seus morts en taüts!*
9. Justament una altra de les testimonis es tapa la cara davant d'unes imatges dels cadàvers amuntegats que són portats al cementiri, i diu *Avui sóc humana, avui puc plorar*. Què vol dir amb aquestes paraules?
10. Com valoreu les declaracions de Willy Wist? Què en penseu sobre el que diu respecte el destí dels jueus? Recordeu que ell afirma que ho va saber després de la guerra.

LLENGUATGE I TÈCNiques AUDIOVISUALS

1. A l'inici de *Gueto* se'ns diu que el material fílmic realitzat pels nazis es va trobar sense muntar. Què vol dir muntar un film? Què és el muntatge?
2. Un dels aspectes més impactants del film *Gueto* són les preses falses que es van trobar posteriorment. Quina credibilitat pot tenir un documental en que cada escena ha estat preparada abans de filmar?
3. A més del material d'arxiu trobat, *Gueto* conté imatges de testimonis que van viure els fets. Què li aporta al resultat final?
4. Entre els minuts 43 i 46 aproximadament, apareixen diferents primers plans de dones i homes jueus. Quina era la seva intencionalitat? Per cert, en general, en cinema, quin objectiu tenen el primer plans?

Consulteu aquest *blog* si teniu algun dubte:
<http://llenguatgecinematografic.wordpress.com/>

TRÀVELING DE LECTURES

QUÈ ÉS UN GUETO?

Gueto o ghetto: 1. *HIST.* Nom donat a una foneria emplaçada en una petita illa de Venècia, assignada més tard als jueus. Entre els segles XIII i XIX el mot fou aplicat a qualsevol barri habitat pels jueus. Fou cèlebre el creat a Varsòvia pels nazis, destruït per ells arran d'una revolta (1943). 2. *SOCIOL.* Sector social, delimitat geogràficament, on la majoria de la població té unes característiques

pròpies i diferenciades que fan que la seva població sigui segregada de la resta de la societat a la qual pertany, la qual cosa genera unes característiques més aguditzades que les primitives mitjançant el sorgiment d'una subcultura i uns elements semblants i equivalents al concepte de classe social tradicional. Els guetos acostumen a ser barris o sectors suburbials d'una ciutat, més o menys aïllats i integrats per conjunts ètnics diferents dels de la resta de població. A les grans ciutats dels EUA n'hi ha de constituïts per barris sencers de negres i porto-riquenys. Als països de l'Europa industrialitzada n'hi ha de formats per obrers emigrats de països meridionals. A la Península Ibèrica són formats per barris de gitanos i barris de barraques.

Gran Enciclopèdia Catalana (1975)

Activitats

1. Quin és l'origen del gueto de Varsòvia?
2. Visioneu els films *El pianista* (*The Pianist* 2002) de Roman Polanski i *La llista de Schindler* (*Schindler's List*, 1993) de Steven Spielberg, o també apareixen imatges de guetos i debateu-les a classe.
3. L'entrada *Gueto* de la Gran Enciclopèdia Catalana data, com veieu, de 1975. Introduiríeu avui alguns canvis en la definició?
4. Coneixeu algun gueto a la vostra ciutat?

UN EXTERMINI PERFECTAMENT PLANIFICAT

Quan el 6 d'agost del 1940, els primers republicans entraren al camp de Mauthausen, feia set anys que a l'Alemanya nazi funcionaven els camps de concentració. Des del gener del 1933, tots els opositors al nazisme (socialistes, comunistes, pacifistes, catòlics, objectors de consciència i jueus, primer com a oponents polítics i a partir del 1938 per motius racials) ompliren els camps de Dachau, obert el mateix 1933, i el de Sachsenhausen.

Després obririen Buchenwald (1936), Flossenburg (1937), el camp de dones de Ravensbruck i el camp de Mauthausen (1938), construït a Àustria. A mesura que el domini nazi s'estenia per Europa, els camps i les víctimes augmentaren. A partir del 1940 els camps d'extermini, situats majoritàriament a Polònia: Treblinka, Chelmno, Sobibor, Majdanek i Belzec, són els noms que recorden aquest horror.

Però el símbol màxim d'aquest horror va ser el camp d'Auschwitz-Birkenau, on 1.100.000 jueus van ser exterminats. Tot plegat, aquesta bogeria exterminadora tingué un altíssim cost humà. En el conjunt dels camps moriren centenars de milers de persones de totes les nacionalitats (polonesos, soviètics, holandesos, francesos, italians, espanyols, gitanos...) que van caure en mans dels nazis. Però no hi ha cap dubte que les víctimes majoritàries de l'extermini nazi foren els jueus. Sis milions en van ser exterminats en un holocaust sense precedents en la història.

Joan Villarroya *Un extermini perfectament planificat*. Sàpiens. N. 31. Badalona, 2005. p. 36

Activitats

1. A quins republicans que entraren al camp de Mauthausen es refereix el text?
2. A quin camp d'extermini foren traslladats els integrants del gueto de Varsòvia?
3. Investigueu sobre l'expressió *la solució final* aplicada a l'Holocaust.

AUSCHWITZ: ¿NUNCA MÁS?

En 1963 visité el campo de Auschwitz-Birkenau con mi viejo amigo Fernando Benítez. Lo visitamos en silencio. Todo comentario resultaba superfluo, si no insultante. La vasta soledad de ese territorio de la muerte era poblada por un desfile interminable de víctimas portadoras cada una de un nombre que se resistía a morir. Con una crueldad que renueva la vigencia de Kafka como el escritor profético del siglo XX, cada prisionero, al ingresar en Auschwitz, debía contestar a una pregunta de sus victimarios: ¿ a quién debe dársele la noticia de su muerte?

(...) Auschwitz fue el sello fúnebre de un imperio racista, (cuyo autor), Hitler, estableció a partir de 1933 el *universo concentracionario* – Dachau, Buchenwald, Auschwitz, Treblinka, Midanek... – a fin de librar al mundo de la *peste judía*, pero también para aniquilar a homosexuales, gitanos, comunistas, socialistas y cristianos adversos al Reich.

Seis millones de hombres, mujeres y niños inocentes murieron en los campos de Hitler. Acaso la estadística más atroz esté, no en este número, sino en los que dejó el administrador del departamento de Economía del SS, Oswald Pohl. Además de los veinte mil cadáveres diarios producidos por los campos, Pohl calculó que la expectativa de vida de un prisionero era de nueve meses (el mismo tiempo requerido para nacer y para morir). En esta estimación del verdugo, durante ese período de tiempo, cada prisionero vivo y empleado en trabajos forzados podía darle al Reich un provecho de mil quinientos marcos diarios, sin contar el valor de dentaduras, cabellera, ropa y otros bienes. Sin embargo, advierte Pohl el gasto de cremación de cada prisionero era de dos marcos, a deducir del beneficio arriba mencionado.

(...) El capítulo más reciente de esta crónica del horror impuesto a unos hombres por otros hombres lo redactó el Gobierno de George W. Bush. Guantánamo y Abu Ghraib son dos nombres de la infamia contemporánea: torturas, humillaciones, abusos de poder (...) Los abominables crímenes del 11 de septiembre deben ser condenados y su repetición, prevista y sofocada por los mismos servicios de inteligencia que jamás predijeron el predecible ataque de Osama Bin Laden. Pero lo que la democracia norteamericana debe evitar es

la paranoia y la psicosis que terminan por acusar al Otro como el Malo de la película. El terrorismo se combate atendiendo a los reclamos humanos de los marginados del mundo y contando con servicios de inteligencia que no vulneren la legalidad interna o internacional. El atacado no puede ponerse a la altura de los atacantes porque pierde autoridad.

Carlos Fuentes. "Auschwitz: ¿nunca más?" El País 5-2-2005. Adaptació de Cinescola

Activitats

- 1.- Quina és la idea-força de l'article que acabem de llegir?
- 2.- Per què ens ve a dir Carlos Fuentes que la dada més horrible no són el milions de morts provocats pel nazisme sinó l'estadística del departament d'Economia de les SS?
- 3.- Actualment, quins altres casos, a part de Guantánamo, podrien assemblar-se a la manera de fer del nazisme?

CONTRACAMP: ASPECTES DIDÀCTICS PER AL PROFESSORAT

Les matèries des d'on proposaríem *Gueto*, són: Ciències Socials. Història; Ètica; Filosofia i Tutoria.

Elements de debat i relacions que es poden establir:

1. L'Holocaust nazi.
2. La propaganda i la manipulació polítiques.
3. El racisme i les neteges ètniques.
4. El feixisme: origen i conseqüències.
5. El cinema com a element de sensibilització educativa i social.
6. La riquesa i la creativitat de l'actual cinema documental.

Objectius formatius

1. Conèixer l'extermini del poble jueu durant els anys de la Segona Guerra Mundial.
2. Aproximar-nos a un cas de manipulació a través de les imatges cinematogràfiques.

3. Reflexionar sobre els feixismes i les seves conseqüències.
4. Conèixer les doctrines racistes en el món contemporani.
5. Analitzar les característiques estètiques i comunicatives del cinema documental.
6. Aproximar-se a l'estudi, a la crítica i l'anàlisi d'obres cinematogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Visionat atent, correcte i respectuós del film.
2. Respondre adequadament a les qüestions de comprensió i de llenguatge cinematogràfic de forma reflexiva i interessada.
3. Capacitat per relacionar i entendre les diferents temàtiques plantejades en el film.
4. Identificar els temes i subtemes del documental.
5. Lectura dels textos de la proposta didàctica i realització adequada de les activitats.
6. Participació activa en els debats que es puguin suscitar.
7. Expressió escrita i oral correcta de les feines proposades.